

แบบธรรมเนียม ประเพณีไทย

นำเสนอเมื่อ : 19 ก.ค. 2551

การแสดงความเคารพ

การแสดงความเคารพอันเป็นมารยาทของคนไทย นิยมการประนมมือการไหว้ และการกราบ

การประนมมือ (อัญชลีกรรม) คือ การกระพุ่มมือทั้งสองประนม ให้ฝ่ามือทั้งสองประกบกัน นิ้วทุกนิ้วแนบชิดติดกันไม่เหลื่อมล้ำกันหรือกางออกห่าง กระพุ่มมือที่ประนมนี้ไว้ระหว่งอก ให้ตั้งตรงขึ้นข้างบนมีลักษณะคล้ายดอกบัวตูม แนบศอกทั้งสองข้างไว้ชิดกับชายโครง ไม่ปล่อยให้กางออกไปรักษาระดับกระพุ่มมือไว้ระหว่งอก เป็นการแสดงความเคารพเวลาสวดมนต์ หรือฟังสวดมนต์และฟังเทศน์

การไหว้ (นมัสการ) คือ การยกมือที่ประนมขึ้นจรดหน้าผาก นิ้วหัวแม่มือทั้งสองอยู่ระหว่างคิ้วพร้อมกับก้มศีรษะลงเล็กน้อย ใช้แสดงความเคารพพระภิกษุสามเณร หรือปูชนียวัตถุปูชนียสถานในขณะที่อยู่ใต้อาสนวิหารหรือยืนอยู่ การไหว้นุคคลผู้อาวุโสกว่าให้ปล่อยมือจรดจมูกหรือคิ้ว ไหว้ผู้เสมอกันให้ประนมมือไหว้แคอก

การกราบ (อภิวาท) คือ การแสดงอาการกราบราบลงกับพื้นด้วย **เบญจางคประดิษฐ์** คือด้วยองค์ประกอบห้าอย่างได้แก่ เข่าทั้งสอง ฝ่ามือทั้งสอง และศีรษะอันได้แก่หน้าผากให้จรดกับพื้นเป็นอาการแสดงความเคารพอย่างสูงต่อพระรัตนตรัย มีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

ท่าเตรียมตัว นั่งคุกเข่า (ชายตามแบบชาย หญิงตามแบบหญิง) มือทั้งสองทอดวางเหนือเข่าทั้งสองให้นิ้วมือทั้งห้าแนบชิดกัน

จังหวะที่หนึ่ง ยกมือขึ้นประนมไว้ระหว่งอก ตามแบบการประนม

- จังหวะที่สอง ยกมือที่ประนมขึ้นจรดหน้าผาก โดยให้นิ้วหัวแม่มือทั้งสองอยู่ระหว่างคิ้วตามแบบการไหว้พระรัตนตรัย

- จังหวะที่สาม ก้มตัวลง ปล่อยมือทั้งสองให้ทอดลงกับพื้นโดยแบ่มือทั้งสองให้ข้อศอกต่อกับเข่าทั้งสองข้าง (สำหรับชาย) และให้ศอกทั้งสองข้างชนหน้าเข่าทั้งสองไว้ (สำหรับหญิง) ให้ระยะมือทั้งสองห่างกันประมาณ ทำนิ้วก้มศีรษะให้หน้าผากจรดพื้นในระหว่งมือทั้งสองแล้วยกมือประนมขึ้นผานจังหวะที่หนึ่งสอง และสามไปตามลำดับให้ต่อเนื่องกันทำติดต่อกันไปจนครบสามครั้ง

เมื่อครบสามครั้งแล้วพึงยกมือขึ้นไหว้ตามแบบพระรัตนตรัย แล้วเปลี่ยนอริยาบทเป็นนั่งพับเพียบหรือลุกขึ้นตามกาลเทศะ

การกราบนุคคล และกราบศพ เป็นการกราบด้วยวิธีการพุ่มมือ และกราบเพียงครั้งเดียวไม่แบ่มือ ดังนี้

๑) หากบุคคลหรือศพอาวุโสกว่าให้ประนมมือไหว้ ให้ปลายนิ้วจรดจมูก หรือจรดหว่างคิ้วก็ได้ถ้าคนเสมอกันประนมมือเพียงระหว่างอก

๒) นั่งพับเพียบเก็บเท้า ตามแบบนั่งพับเพียบ

๓) หมอบลงตามแบบหมอบ

๔) มือทั้งสองกระพุ่มทอดลงกับพื้นไม้แบมือ

๕) ก้มศีรษะลงจรดสันมือ กราบเพียงครั้งเดียว

๖) เสร็จแล้วลุกขึ้นนั่งพับเพียบตามปกติ

ศพพระสูงจะกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์สามครั้งก็ได้ สำหรับนาคกราบลาบวช หรือจะกราบบิดามารดาตอนรับผ้าไตรไซแบบเบญจางคประดิษฐ์ สามครั้ง

มารยาทไทย

มารยาทในอริยาบทต่าง ๆ ตามแบบวัฒนธรรมไทย มีแบบเฉพาะที่พึงปฏิบัติทั้งในเวลาศาสนพิธีและพิธีอื่น ดังต่อไปนี้

๑. การยืน

การยืนมีแบบที่ควรทราบและถือปฏิบัติทั้งในเวลายืนตามลำพัง ยืนเฉพาะหน้าผู้ใหญ่และยืนแสดงความเคารพในโอกาสต่าง ๆ ดังนี้

๑) **การยืนตามลำพัง** ควรอยู่ในลักษณะสุภาพ สบาย ขาชิด ตั้งตัวตรง ไม่หันหน้าหรือแกว่งแขนไปมา

๒) **การยืนเฉพาะหน้าผู้ใหญ่** ควรยืนตรง ขาชิด ปลายเท้าห่างกันเล็กน้อย มือทั้งสองแนบข้างลำตัว ถ้ายืนต่อหน้าผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสสูงหรือพระสงฆ์ หรือเป็นการยืนหน้าทีประทับควรคอมุขสนับตั้งแต่เอวขึ้นไปเล็กน้อยมืออยู่ในลักษณะคว่ำซ้อนกัน จะเป็นมือข้างไหนทับมือข้างไหนก็ได้ หรือจะประสานมือทั้งสองอย่างหลวมๆ หายมือทั้งสองสอดนิ้วระหว่างช่องนิ้วของแต่ละมือก็ได้

๓) **การยืนถวายความเคารพพระมหากษัตริย์หรือพระมหาลี** ถ้าแต่งเครื่องแบบให้ยืนตรง แล้วกระทำวันทยาหัตถ์ ถ้าไม่ได้สวมหมวก ให้ยืนตรงแล้วถวายคำนับ การถวายคำนับให้ก้มศีรษะ และส่วนไหล่ลงช้าๆ ให้ต่ำพอสมควรแล้วกลับมายืนตรง อยางงกศีรษะ ถ้าสวมหมวกอื่นที่มีใช้ประกอบเครื่องแบบต้องถอดหมวกก่อนแล้วจึงถวายคำนับ

สำหรับหญิง ให้ยืนตรงเท้าชิด หันหน้าไปทางพระองค์ท่าน ชักเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปทางหลังโดยวาดปลายเท้าไปทางอีกด้านหนึ่งของเท้าที่ยืน ทำพร้อมกับย่อเข้าอีกข้างหนึ่งลงช้าๆ เมื่อจวนจะต่ำสุดให้ยกมือทั้งสองวางประสานกันบนหน้าขาที่ย่อให้ต่ำลง โดยให้หน้ามือประสานกันและให้คอนไปทางเข่า ก้มศีรษะลงเล็กน้อย จากนั้นเงยศีรษะขึ้นพร้อมกับชักเท้าที่ไขว้กลับที่เดิมและตั้งเข่าตรง

๔) **การยืนแสดงความเคารพเมื่อมีการบรรเลงเพลงเคารพ** เพลงเคารพได้แก่เพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงมหาฤกษ์ และเพลงมหาชัย

เมื่อได้ยินเพลงสรรเสริญพระบารมีให้ยืนขึ้นแล้วระวังตรง หันหน้าไปทางพระองค์ท่านหรือพระบรมฉายาลักษณ์หรือสถานที่ชวนเชิญถวายพระพรในขณะนั้น ให้ยืนตรงอยู่จนจบเพลง ถ้าเป็นการบรรเลงที่ปรากฏพระองค์ต้องถวายความเคารพเมื่อเห็นพระองค์ครั้งหนึ่ง

เมื่อได้ยินเพลงชาติ ให้ยืนระวังตรง จนจบเพลง แล้วจึงเปลี่ยนอริยาบท เป็นอย่างอื่นแล้วแต่กรณี

เมื่อได้ยินเพลงมหาฤกษ์ ซึ่งใช้ในการเริ่มพิธีสำคัญ ๆ ให้ยืนขึ้น อย่างสุภาพหันหน้าไปทางประธานในพิธี เมื่อจบเพลงแล้วจึงเปลี่ยนอริยาบทเป็นอย่างอื่นแล้วแต่กรณี

เมื่อได้ยินเพลงมหาชัย ซึ่งใช้แสดงความเคารพต่อพระบรมวงศานุวงศ์
ควรปฏิบัติเช่นเดียวกับได้ยินเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมี

๕) **ในเวลาที่อยู่ต่อหน้าพระที่นั่ง** เวลาจะลุกขึ้นยืนหรือเคลื่อนที่ไปไหน ต้องถวายความเคารพก่อนทุกครั้ง
การยืนรับเสด็จเวลาเสด็จพระราชดำเนินผ่านสำหรับชายยืนตรงถวายคำนับ หญิงถอนสายบัว
ถาแต่งเครื่องแบบและสวมหมวกให้ทำวันทยาหัตถ์

๒. การเดิน

การเดิน มีการเดินตามลำพัง การเดินกับผู้อื่น การเดินนำเสด็จ และตามเสด็จและการเดินไปในโอกาสต่าง ๆ
มีแบบและวิธีปฏิบัติที่ควรทราบดังนี้

๑) **การเดินตามลำพัง** ให้เดินอย่างสุภาพ หลังตรง ก้าวเท้าไม่ยาวไม่สั้นเกินควร แกว่งแขนแต่พองาม

๒) **การเดินกับผู้ใหญ่** ให้เดินทางซ้ายเยื้องมาทางหลังของผู้ใหญ่ อยู่ในลักษณะนอนบ่อมไม่สายตัว
โยกศีรษะถ้าเป็นการเดินระยะไกล ๆ มือทั้งสองควรประสานกัน

๓) **การเดินนำเสด็จและตามเสด็จ** ควรปฏิบัติดังนี้

การเดินนำเสด็จ ให้เดินหน้าระยะห่างพอสมควรทางด้านซ้ายของพระองค์ท่าน
ในกรณีที่เสด็จพระราชดำเนินบนลาดพระบาท
ผู้เดินนำเสด็จต้องไม่เดินบนลาดพระบาทให้เดินในลักษณะเอียงตัวน้อย ๆ มาทางพระองค์ท่าน
เพื่อได้สังเกตทราบหากจะประทับยืนคอยมุงกายสวนบนเล็กน้อย มือทั้งสองประสานกัน
และยกขึ้นเหนือแนวเข็มขัดเล็กน้อยเมื่อถึงที่จะอัญเชิญประทับ ซึ่งเท่ากับกราบบังคมทูล ฯ
วาถึงที่ประทับแล้วเมื่อจะถอยออกไป ให้ถวายคำนับครึ่งหนึ่ง ก่อนที่ผู้นำจะนั่งที่ ต้องถวายคำนับอีกครั้งหนึ่ง

การเดินตามเสด็จ ให้เดินเบื้องหลังพระองค์ท่านในอริยาบถเดินกับผู้ใหญ่
คือเดินอย่างสุภาพหน้ามองตรง อยู่ในอาการสำรวมไม่ยิ้มหัวทักทาย หรือทำความเคารพพูดคุยกับผู้อื่น

๔) **การเดินเข้าสู่ที่ชุมนุม** ควรเดินเข้าไปอย่างสุภาพ เมื่อผ่านผู้ที่นั่งอยู่ก่อน
ควรก้มตัวลงเล็กน้อยถ้าผู้นั่งเป็นผู้อาวุโสมากก็ก้มตัวให้มาก และระวังอย่าให้เสื้อผาหรือร่างกายไปกรายผู้อื่นถ้าไม่มีการกำหนดที่หนึ่ง
ก็ให้นั่งเก้าอี้ที่สมควรโดยสุภาพ อย่าลากเก้าอี้ให้ตั้งโยกโยกย้ายเก้าอี้ไปจากระดับที่ตั้งไว้

การเข้าสู่ที่ชุมนุมที่นั่งกับพื้นควรเดินอย่างสุภาพ
เวลาผ่านผู้ที่นั่งอยู่ก่อนควรก้มตัวลงเล็กน้อยหรือถอนสายบัวแต่ระยะไกลหรือระยะใกล้
ระวังอย่าให้เสื้อผาหรือส่วนของร่างกายไปกรายผู้อื่นถ้าผ่านระยะไกลมากใช้การเดินเข้า

วิธีการเดินเข้า ให้นำคูกเข้าตัวตรง มืออยู่ข้างลำตัวแกว่งได้เล็กน้อย
ยกเข้าขวาซ้ายไปข้างหน้าสลับข้างกันปลายเท้าตั้งขวางเท้าพองาม ไม่กระชั้นเกินไป
การเดินเข้าไม่นิยมใช้ในกรณีเข้าเฝ้าหรือเข้าพบผู้ใหญ่

๕) **การเดินในที่ที่พระมหากษัตริย์หรือพระมหาลิขิตประทับอยู่** เวลาเดินผ่านหน้าหรือหลังที่ประทับ
ให้ลุกขึ้นจากที่แล้วถวายความเคารพ แล้วเดินอย่างสุภาพเมื่อจะผ่านที่ประทับให้หันไปถวายความเคารพ
เมื่อผ่านไปแล้วให้หันไปเคารพ และก่อนจะนั่งที่ใหม่ให้ถวายความเคารพก่อนนั่ง

การเดินไปทำธุระใด ๆ
เมื่อลุกจากที่และถวายความเคารพแล้วเดินไปยังที่จะทำกิจธุระเมื่อถึงที่ให้ถวายความเคารพแล้วจึงทำกิจธุระนั้น
ขณะทำกิจธุระจะนั่งย่อเข่า หรือคุกเข่าหรือหมอบแล้วแต่กรณี ทำกิจธุระเสร็จแล้วลุกขึ้น ถอยหลังหนึ่งก้าว
ถวายความเคารพแล้วเดินถอยหลังสามก้าว ถวายความเคารพ แล้วเดินกลับที่นั่ง ก่อนจะนั่งถวายความเคารพอีกครั้ง

๖) **การเดินขึ้นลงเมรุ ในงานศพที่เสด็จพระราชดำเนิน** ควรปฏิบัติโดยลำดับ ดังนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ฯ พระบรมวงศานุวงศ์ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ประชาชนทั่วไป
พระภิกษุสามเณร เป็นอันดับสุดท้าย

การปฏิบัติในการเดินขึ้นสู่เมรุ ให้ลูกจากที่นั่งถวายความเคารพ
เมื่อผ่านที่ประทับถวายความเคารพลงจากเมรุถึงพื้นถวายความเคารพ เมื่อผ่านที่ประทับถวายความเคารพ ก่อนจะนั่งถวายความเคารพ

๓. การนั่ง

การนั่ง การหมอบ และการนั่งคุกเข่าในงาน และในโอกาสต่าง ๆ มีวิธีปฏิบัติดังนี้

๑) **นั่งเก้าอี้** ให้นั่งตัวตรง หลังพิงพนักเก้าอี้ เท้าวางชิดกัน เข่าแนบชิดกัน
มือทั้งสองวางบนหน้าขาเป็นเก้าอี้ท้าวแขน เมื่อนั่งตามลำพัง จะเอาแขนพาดบนท้าวแขนก็ได้
ไม่ควรนั่งเอาปลายเท้าหรือขาไขว้กันอย่างหนึ่งไขว้หางควรงั่งเต็มเก้าอี้ อย่านั่งโดยโยกเก้าอี้เหยียดหน้าหรือเอนหลัง

การนั่งลงศอกในกรณีนั่งเก้าอี้ ให้น้อมตัวลงเงยหน้าเล็กน้อย วางแขนทั้งสองลงบนหน้าขามือประสานกัน

๒) **นั่งกับพื้น** ให้นั่งพับเพียบในลักษณะสุภาพ ยืดตัว ไม่ต้องเก็บปลายเท้า
แต่อย่าเหยียดเท้าถ้านั่งต่อหน้าผู้ใหญ่ให้เก็บปลายเท้า มือประสานกันไม่ท้าวแขน

๓) **การหมอบ** ให้นั่งพับเพียบเก็บปลายเท้าก่อน
แล้วหมอบลงไปให้เข่าข้างหนึ่งอยู่ระหว่างแขนทั้งสองข้างแขนวางราบกับพื้นตลอดครึ่งแขน ส่วนมือถึงศอกประสาน
หรือประนมแล้วแต่กรณี

๔) **การนั่งคุกเข่า** ให้นั่งตัวตรง วางก้นบนสันเท้าปลายเท้าตั้ง มือทั้งสองประสานกัน หรือจะวางคว่ำบนหน้าขาก็ได้

๕) **การนั่งนักษัตรพระที่นั่ง หรือรถที่นั่ง** ก่อนที่จะขึ้นนั่งให้ถวายความเคารพก่อน
แล้วขึ้นนั่งโดยหันหลังขึ้นนั่งพร้อมกับยกขาขึ้นตามไปด้วยนั่งตัวตรง ขาชิด ขาชิด หลังแตะพนักแต่ไม่พิง มือประสานบนตัก
ส้าวมอริยาบถแต่ให้ผึ่งผาย ไม่เหลียวหน้าไปทางใด

๔. การคลาน

การคลาน เป็นมารยาทที่ปฏิบัติเวลานั่งอยู่กับพื้น แล้วต้องเคลื่อนที่ไปปฏิบัติกิจธุระต่างๆ มีแบบปฏิบัติดังนี้

การคลานลงมือ ใช้ในกรณีไม่ได้ถือของ โดยเริ่มจากนั่งคุกเข่าตัวตรง
แล้วน้อมตัวลงเอานิ้วมือจรดพื้นโดยใช้นิ้วมือติดพื้น นิ้วมือชิดกัน ปลายนิ้วชี้ไปข้างหน้า ปลายเท้าตั้ง คลานโดยสับเข่าและมือไปข้างหน้า
สลับข้างกัน อย่านำส่วนหลังโค้ง และอย่าให้หลังแอ่นจะทำให้สะโพกยวบยาคคลานตรง ๆ อย่ายืดสะโพก
คลานให้ระยะห่างของมือและเท้าเท่ากันตลอดทาง ให้มือขวาทางกันเท้ากับความกว้างของช่วงไหล่อย่าก้มหน้า

การคลานยกของ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าคลานโยก ยกของมือเดียวคลานแบบหนึ่ง
ยกของสองมือคลานอีกแบบหนึ่งการยกของคลานสำหรับหญิง ถ้าเป็นของเล็กยกมือเดียว
ถ้าเป็นของใหญ่ยกสองมือสำหรับผู้ชายจะต้องยกสองมือเสมอ

การคลานยกมือเดียว (สำหรับหญิงเท่านั้น) ให้ถือของด้วยมือขวาของไว้บนฝ่ามือ
แขนขวาตั้งฉากกับลำตัวก้าวเข้าไปข้างหน้า พร้อมกับลากขาอีกข้างหนึ่งตามไป มือซ้ายแตะพื้นอย่างหยาบมือคือปลายนิ้วจรดพื้น
ฝ่ามือพนพื้น เมื่อเขาทั้งสองเสมอกันแล้ว ลดเขาลงพร้อมกันปลายเท้าต้องตั้งอยู่เสมอ ตัวตั้งตรง หน้าตรง
ให้ทำสม่ำเสมอตลอดระยะทางโดยไม่หยุดชะงักเป็นตอนๆ ถ้าจะถอยหลังก็คลานถอยหลังไปเหมือนเดินเขา

การคลานยกของสองมือ เป็นการคลานเหมือนคลานเข่า ในการแสดงโขน ละคร
โดยถือของสองมือในระดับหน้าท้องแขนตั้งฉาก ไม่งางศอก นั่งคุกเข่า ยกเข้าไปข้างหน้า ตัวเฉียง
พร้อมกับวาดเท้าอีกข้างหนึ่งไปหาเท้าของเข่าที่ยกไปปลายเท้าตั้ง ทำเช่นนี้สลับข้างกันไป ระหว่างคลาน ลำตัวตั้งตรง ค่อนข้างยกอก

คลานถอยหลัง ยกเท้าข้างหนึ่ง วาดเท้าอีกข้างหนึ่งตามไปวางเท้าของขาที่ยกไปทำสลับกันไป

ถ้าเป็นแบบหญิง ให้ยกเข่าข้างหนึ่งตั้ง ลากขาอีกข้างหนึ่งตาม เมื่อเข่าเสมอกันลดลงพร้อมกัน
ให้เข่าที่ตั้งถึงพื้นเข่าของขาที่ลากมาอยู่สูงกว่าพื้นเล็กน้อยยกเข่าข้างที่ไม่จรดพื้นไปข้างหน้า แล้วลากขาของเข่าที่จรดพื้นตามไป
แล้วทำเช่นข้างต้นทำเช่นนี้สลับกันไปไม่หยุดชะงัก ส่วนการคลานถอยหลังใช้แบบเดินเขา

๕. การแสดงความเคารพ

๑) **การแสดงความเคารพระหว่างบุคคล** การแสดงความเคารพขณะยืนอยู่ทำได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น ในกรณีที่แต่งเครื่องแบบและสวมหมวกใช้วิธี **วันทยาหัตถ์** ถ้าไม่สวมหมวกใช้วิธี **ก้มศีรษะ** ในกรณีที่ไม่ได้แต่งเครื่องแบบแต่มีหมวกเฉพาะชายใช้การ **เปิดหมวก** ส่วนหญิงจะสวมหมวกหรือไม่ก็ตามใช้ **ไหว้** โดยไม่ต้องถอดหมวก สำหรับชายถ้าจะไหว้ก็ควรถอดหมวกเสียก่อน หรือถ้าไม่ได้สวมหมวกก็ใช้การไหว้

การแสดงความเคารพเมื่อนั่งอยู่กับพื้น
ถ้าผู้ที่จะเคารพเป็นผู้ที่มีอาวุโสพอสมควรก็นั่งพับเพียบเก็บเท้ายกมือไหว้พร้อมกับน้อมตัวก้มศีรษะ

การแสดงความเคารพเมื่อนั่งเก้าอี้ ถ้าผู้ที่จะเคารพมีอาวุโสหน่อย ก็หันไปไหว้ธรรมดาถ้าผู้ที่จะเคารพมีอาวุโสมาก ก็หันไปน้อมตัวไหว้ ในกรณีที่ผู้ที่จะเคารพยังไม่ได้นั่งเก้าอี้ก็ให้เดินไปนั่งเก้าอี้ก่อนแล้วจึงไหว้

๒) **การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์และพระมหาลี** ตามประเพณีไทยแต่โบราณใช้การ **ถวายบังคม** ซึ่งยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบันทำได้ทั้งชายและหญิง แต่โอกาสที่หญิงจะถวายบังคมมีน้อย เพราะโดยมากใช้วิธีการกราบการถวายบังคมมีวิธีการ ดังนี้

- นั่งคุกเข่ากอก วางมือคว่ำบนหน้าขา
สำหรับชายแยกเข่าออกเล็กน้อยสำหรับหญิงให้หนึ่งพองามนั่งบนสนท่าวางเท้าตั้ง

- ยกมือขึ้นประนมตรงระหว่างอก
แล้วทอดมือที่ประนมนั้นไปข้างหน้าให้ปลายมือต่ำลงระดับท้องแต่ไม่ถึงทอຍพร้อมกับโน้มตัวไปข้างหน้า แล้วยกปลายมือกลับขึ้นนิ้วหัวแม่มือทั้งสองจรดหน้าผากแล้วเฉพาะเหนือเอวเอนไปข้างหลัง ชายเอนมากกว่าหญิง เจยหน้าขึ้นให้ตาอยู่ระดับนิ้วหัวแม่มือระดับของลำตัวในขณะที่มือจรดอยู่ในระดับจรดหน้าผาก จะต้องเอนเล็กน้อยไม่ใช่ตั้งตรง หรือหงนแคคคทาเอนหน้าลำตัวจะโค้งเล็กน้อย สอกจะกางออก

ลดมือลงพร้อมกับโน้มตัวไปข้างหน้า ให้มือลงมาถึงระดับหน้าทอຍ ปลายมือต่ำ

- ยกปลายมือขึ้นในท่าประนม ปลายมือตั้งพร้อมกับเลื่อนมือขึ้นสูงระดับอกและยกตัวขึ้นตรง ทำเช่นนี้สามครั้ง แล้วเปลี่ยนจากท่าหนึ่งเป็นท่าหมอบ

การถวายบังคมนี้ ถวายความเคารพเฉพาะพระพักตร์ หรือระยะไกลพระองค์พอสมควรเมื่อถวายบังคมตอนเสร็จผ่านแล้ว ตอนเสด็จผ่านอีกไม่ต้องกราบ แต่ควรอยู่ในอาการสุภาพ

๖. การเข้าพบผู้ใหญ่ การส่งของและรับของ

๑) **การเข้าพบผู้ใหญ่** ถ้าผู้ใหญ่ยืนอยู่ให้ผู้เข้าพบเดินอย่างสุภาพเข้าไปใกล้พอสมควร อย่าให้ตรงหน้าผู้ใหญ่ไหว้แล้วยืนสำรวมมือประสานกัน ถ้าผู้ใหญ่หนึ่งเก้าอี้ให้เดินอย่างสุภาพ เมื่อใกล้ผู้ใหญ่ให้ไหว้แล้วนั่งเก้าอี้ อย่างหนึ่งตรงหน้าผู้ใหญ่ที่เดียว หรือจะเดินเขาไปอย่างสุภาพไปนั่งเก้าอี้แล้วหันมาไหว้

การเข้าพบผู้ใหญ่ที่นั่งอยู่กับพื้น ให้เดินเขาไปอย่างสุภาพ เมื่อเข้าไปในระยะพอสมควรแล้วลงคานลงมือเข้าไปใกล้ นั่งพับเพียบเก็บเท้า ถ้าเป็นผู้มีอาวุโสหน่อยไหว้แล้วนั่งแบบนั่งตอหน้าผู้ใหญ่ ถ้าเป็นผู้มีอาวุโสมากใช้การกราบแล้วนั่งลงสอกหรือหมอบ

๒) **การส่งของให้ผู้ใหญ่** เมื่อผู้ส่งของและผู้รับของนั่งบนเก้าอี้ด้วยกัน ผู้ส่งก็น้อมตัวส่งให้ด้วยมือขวาถ้าของไม่หนัก ถ้าเป็นของหนักควรน้อมส่งให้ด้วยมือทั้งสอง ถ้าผู้รับนั่งอยู่บนเก้าอี้ผู้ส่งเดินเขามาในระยะทางพอสมควร แล้วโน้มตัวส่งให้ แต่ถาผู้ใหญ่อาวุโสมากผู้ส่งอาจเขาไปนั่งคุกเขาส่งให้ การส่งของให้ผู้ใหญ่ที่นั่งกับพื้น ผู้ส่งควรเดินเขาไปในระยะอันควรแล้วลงนั่งพับเพียบ หรือเดินเขาไปใกล้พอสมควรแล้วคานไปนั่งส่งของให้แล้วไหว้หรือวางของลงก่อนแล้วไหว้ แล้วยกของส่งให้

๓) **การแจกของชำร่วย** ตามปกติของชำร่วยจะวางไว้บนพานหรือถาด ผู้แจกจับภาชนะสองมือ ถ้าเป็นพานก็จับที่คอรพานแล้วยื่นพานให้ผู้รับแจกหยิบเอาเอง อย่าหยิบส่งให้ เว้นแต่แจกของชำร่วยในงานมงคลสมรสซึ่งเจ้าบ่าวเป็นผู้ถือพานใส่ของชำร่วยตามแบบดังกล่าว และให้เจ้าสาวหยิบของชำร่วยให้โดยยอตัวลงเล็กน้อย หรือยอลงเขาข้างเดียว หรือนั่งลงเขาทั้งสองข้าง หรือนั่งพับเพียบตามแต่ผู้รับจะนั่งอยู่บนเก้าอี้หรือพื้นหรือมีอาวุโสอย่างไร แล้วหยิบของชำร่วยส่งให้ผู้รับ

๔) **การรับของจากพระสงฆ์** ถ้าพระสงฆ์ยืนอยู่หรือนั่งในที่สูง ให้ผู้รับเดินเข้าไปด้วยกิริยาอาการสำรวมเมื่อได้ระยะพอสมควรให้ยืนตรง น้อมตัวลงไหว แล้วยื่นมือทั้งสองเข้าไปรับพร้อมกับน้อมตัวลงเล็กน้อย สำหรับชายรับของจากมือของท่านได้ สำหรับหญิงให้แบ่มือทั้งสองชิดกันคอยรับสิ่งของที่ท่านจะปล่อยลงมาในมือให้ เมื่อรับสิ่งของแล้ว ถ้าสิ่งของเล็กน้อยน้อมตัวลงไหวพร้อมกับสิ่งของในมือ ถ้าสิ่งของนั้นใหญ่และหนักก็ไม่ต้องไหวรับแล้วคอยหันตัวกลับเดินไปได้

ถ้าพระสงฆ์นั่งเก้าอี้ ให้ผู้รับเดินเข้าไปด้วยอาการสำรวม เมื่อเข้าไปใกล้พอสมควรให้ยืนตรงแล้วนั่งคุกเข่าข้างซ้ายยื่นเข่าขวา น้อมตัวลงยกมือไหว ยื่นมือทั้งสองออกไปรับของเช่นที่กล่าวมาแล้วเมื่อรับของแล้ว ถ้าของนั้นเล็ก ก็น้อมตัวลงไหวพร้อมกับของนั้นอยู่ในมือถ้าเป็นของใหญ่และหนัก นิยมวางของนั้นไว้ข้างตัวด้านซ้ายมือ น้อมตัวลงไหวแล้วยกของนั้นด้วยมือทั้งสองประคองขึ้น ลูกชิ้นยืนหันหน้ากลับเดินไปได้

ถ้าพระสงฆ์นั่งกับพื้น ให้เดินเข้าไปด้วยกิริยาสำรวม เมื่อใกล้อาสนที่พระสงฆ์นั่งอยู่พอสมควรนั่งคุกเข่าลงแล้วเดินเขาหรือคลานเข้าไปจนได้ระยะรับของแล้วนั่งคุกเข่าสำหรับชาย หรือนั่งพับเพียบสำหรับหญิง กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สามหนแล้วยื่นมือทั้งสองไปรับของ เมื่อรับของแล้วนิยมวางของนั้นไว้ข้างตัวด้านขวามือกราบสามหน แล้วหยิบของนั้นด้วยมือทั้งสองประคองเดินเขาถอยหลังไปจนห่างพอสมควรแล้วลูกชิ้นยืนหันกลับเดินไปได้

๕) **การรับของพระราชทานจากผู้อื่นซึ่งเป็นประธานในงาน** โดยมากตั้งโต๊ะบูชาประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์เสมอ ผู้รับจึงถือเสมือนรับพระราชทานจากองค์พระมหากษัตริย์เมื่อเขาไปรับให้ถวายคำนับพระบรมฉายาลักษณ์ก่อน แล้วรับจากผู้มอบโดยไม่ต้องทำความเคารพผู้มอบเวลารับควรง่ายเข่าข้างหนึ่งรับ เมื่อรับแล้วผู้รับหันหน้าไปทางพระบรมฉายาลักษณ์ถวายคำนับ เดินถอยหลังสามก้าว แล้วจึงกลับตัวเดินเข้าที่ ในการรับไม่ต้องทำ"เอางาน" แต่เมื่อรับแล้วต้องเชิญของเหมือนกับรับพระราชทานจากพระหัตถ์

๗. การเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

๑) **การเข้าเฝ้าเมื่อเสด็จพระราชดำเนิน** เมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่าน จะเป็นโดยประทับยานพาหนะ หรือเสด็จพระราชดำเนินก็ตามจะต้องถวายความเคารพในวิธีที่เหมาะสม จะเป็นยืนตรงถวายความเคารพตามเพศ วันทยาหัตถ์กราบหรือไหว

ถ้าเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์ ไซ้ยืนตรงถวายคำนับ หรือวันทยาหัตถ์ หรือกราบ หรือไหว ตามความเหมาะสมของสถานที่และการแต่งกาย

ถ้าเสด็จพระราชดำเนินโดยลาดพระบาท นิยมการนั่งเฝ้า ๙ หรือยืนเฝ้าก็ได้ ให้อยู่ห่างจากลาดพระบาทพอสมควรถวายยืนเฝ้า ๙ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่านก็ถวายความเคารพตามเพศ ถ้านั่งเฝ้า ๙ เมื่อเสด็จ ๙ ม่าใกล้ผู้เฝ้า ๙ หมอบ ขณะเสด็จ ๙ ตรงตัวกราบ แล้วหมอบอยู่จนเสด็จ ๙ ผ่านไปแล้ว จึงลุกขึ้นนั่ง หรือจะเพียงกราบเมื่อเสด็จ ๙ ผ่านเท่านั้นก็ได้

๒) **การเฝ้า ๙ ในงานที่หนึ่งเก้าอี้หรือยืนเฝ้า ๙** เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึง ผู้เฝ้า ๙ ลูกชิ้นหันหน้าไปทางพระองค์เมื่อเสด็จ ๙ ผ่านให้ถวายคำนับ ในขณะที่ประทับอยู่ ปฏิบัติเช่นเดียวกับการนั่งในงาน ที่เสด็จพระราชดำเนินที่กล่าวแล้วในกรณีที่มีการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ต้องยืนจนจบเพลงแล้วถวายคำนับ แล้วจึงนั่ง

๓) **การเฝ้า ๙ ในที่รโหฐาน** ควรเข้าเฝ้าตามประเพณีไทย คือ คลาน หมอบกราบ เพราะเป็นการเฝ้า ๙ ภายใน ไม่เป็นพิธีการเมื่อจะเข้าเฝ้า ๙ ควรถอดรองเท้า โดยปฏิบัติตามลำดับ ดังนี้

เข้าไปในที่เฝ้า ๙ กราบ

คลานเข้าไปใกล้พระองค์ในระยะพอสมควร เฉลียงข้าง ไม่เฉพาะพระพักตร์แล้วกราบ

หมอบเฝ้า ๙ มือประนม ระหว่างหมอบนี้จะกราบบังคมทูล หรือฟังพระราชกระแสหรือถวายของแล้วแต่กรณี

เมื่อถวายบังคมลากลับ กราบ คลานถอยหลังมาระยะพอสมควร หรือจนสุดห้อง

เมื่อจะลุกขึ้นในห้องที่เฝ้า ๙ ต้องกราบอีกครั้งหนึ่ง

๔) **การเข้าเฝ้ารับพระราชทานของ** การเข้ารับพระราชทานของเป็นพิธีการใช้เดินย่อตัวรับพระราชทาน สำหรับแบบไทยหรือในพระราชสำนักหรือการเข้าเฝ้า ฯ รับพระราชทานโดยไม่เป็นพิธีการ ควรคลานและหมอบ ดังนี้

การเฝ้า ฯ รับพระราชทานของและเป็นพิธีการมีลำดับการปฏิบัติ ดังนี้

ถวายคำนับตามเพศ แล้วเดินเข้าไปใกล้ พอสสมควร

ถวายคำนับตามเพศ แล้วย่อเข้าซ้ายลงตั้งเข้าขวา

- **เอางาน** (การเอางานเป็นการกระทำที่แสดงการถวายความเคารพ วิธีทำคือยกมือขวาขึ้นไปข้างหน้าให้เฉียงจากตัว ประมาณ ๔๕ องศา ปลายมือตรง นิ้วมือชิดกัน แล้วกระดกปลายมือขึ้นแล้วกลับที่เดิมเร็ว ๆ หนึ่งครั้ง ระวังอย่าให้สวนที่ยกขึ้นเลยข้อมือไป เวลาทำเอางานเมื่อรับพระราชทานของไม่ไช่พอกกระดกมือขึ้น แล้วก็ข้อมือลงในลักษณะหงายมือเพื่อรับของพระราชทานที่เดียว ต้องลดปลายมือลงเสียก่อน แล้วจึงข้อมือหรือแบมือรับพระราชทาน)

- รับพระราชทานของ ถ้าเป็นของเล็กน้อย รับด้วยมือขวา ถ้าเป็นของใหญ่รับด้วยมือทั้งสองข้างโดยยกขึ้นเกือบจะพร้อมกับมือที่เอางาน

ลุกขึ้นยืน แล้วเดินถอยหลังครึ่งก้าวหรือหนึ่งก้าว แล้วถวายคำนับ

เดินถอยหลัง ประมาณสามก้าว แล้วถวายคำนับ

เดินตามปกติ

การเข้าเฝ้า ฯ รับของพระราชทานของตามประเพณีไทย มีลำดับการปฏิบัติ ดังนี้

กราบ แล้วคลานมือเข้าไปใกล้พระองค์ ระยะพอรับของได้

กราบ เอางาน รับพระราชทานของ

คลาน ถอยหลัง

๕) **การเข้าเฝ้า ฯ ทูลเกล้า ฯ ถวายของแบบพิธีการ** มีลำดับการปฏิบัติ ดังนี้

ถวายคำนับ แล้วเดินเข้าไปใกล้

ถวายคำนับ แล้วย่อเข้าซ้าย ตั้งเข้าขวา

ทูลเกล้า ฯ ถวาย โดยยกพานที่คอดด้วยมือทั้งสองข้าง และน้อมตัวเล็กน้อย

ลุกขึ้นถอยหลังครึ่งก้าวหรือเต็มก้าว แล้วถวายคำนับ

ถอยหลังประมาณ สามก้าว แล้วถวายคำนับ

เดินตามปกติ

๖) **การเข้าเฝ้า ฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียน** ใช้ในกรณีทูลลาอุปสมบท ลาไปต่างประเทศ ธูปเทียนใช้ธูปเทียนแพขนาดกลางขึ้นไปการจัดให้ธูปไว้บน เทียนไว้กลาง บนแพธูปเทียนวางกระทงดอกไม้ซึ่งมีกรวยปิดทั้งหมดนี้วางบนพานที่มีไม้แผ่นรองวางอยู่ เวลายกพานหรือวางพานให้ปลายธูปเทียนอยู่ทางด้านซ้ายมือของผู้ถือการเข้าเฝ้า ฯ เช่นนี้ส่วนมากทำให้ที่โรฐานมีลำดับการปฏิบัติดังนี้

เมื่อเข้าไปในห้องเฝ้า ฯ อย่าสวมรองเท้า วางพานไปข้างตัว แล้วกราบ

ถือพานเดินเข้าไปประยะพอสมควรแล้วเปลี่ยนเป็นคลาน

เมื่อคลานเข้าไปใกล้พอสมควรแล้ววางพานลงข้างตัว แล้วกราบ

ยกพานวางบนโต๊ะ หรือบนพื้นเบื้องหน้าให้ตัวตรง หางตัวพอกกราบได้

เปิดกรวยกระถางดอกไม้ แล้วกราบให้ตรงกับพานดอกไม้ แล้วหมอบประณมมือ

ถ้าพระราชทานพระบรมราโชวาท เมื่อจบกราบครั้งหนึ่ง

เมื่อกลับ กราบแล้วคลานถอยหลัง

ก่อนจะออกจากห้องเฝ้า ฯ กราบอีกครั้งหนึ่ง

๗) **การกราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรม** ข้าราชการชั้นสัญญาบัตร หรือพระสงฆ์ชั้นสัญญาบัตรขึ้นไป เมื่อถึงแก่กรรม สมควรที่จะมีการนำดอกไม้ธูปเทียนไปถวายบังคมลาพร้อมกับแจ้งการถึงแก่กรรม ต่อสำนักพระราชวัง ในการนี้เจ้าภาพหรือทายาทของผู้ถึงแก่กรรมจะต้องนำสิ่งของเหล่านี้ไปคือ

ดอกไม้กระถาง ธูปไม้ระกำหนึ่งดอก เทียนขี้ผึ้งหนึ่งเล่ม

หนังสือกราบถวายบังคมลา ซึ่งมีข้อความว่า

"ขอเดชะ ผู้ละอองธุลีพระบาท ปกเกล้า ฯ

ดอกไม้ธูปเทียนของข้าพระพุทธเจ้า..... ข้าราชการสังกัดกระทรวง..... อายุ..... ปี กราบถวายบังคมลาถึง..... (แก่กรรมหรืออย่างอื่นตามฐานันดรศักดิ์ ของผู้ถึงแก่กรรม) ด้วยโรค..... ที่ เมื่อวันที่..... เวลา..... น.

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ"

สิ่งเหล่านี้วางบนพาน แล้วนำไปวางที่พระบรมฉายาธิลักษณะที่สำนักพระราชวัง แล้วผู้นำเข้าไปก็ถวายความเคารพเป็นเสร็จการ

ข้อปฏิบัติในการจัดพิธี

งานพิธีต่าง ๆ ตามประเพณีไทย จะมีพิธีสงฆ์เป็นองค์ประกอบสำคัญ และจะมีพิธีอื่นเช่นพิธีโหร พิธีพราหมณ์ หรือพิธีที่ประชาชนในท้องถิ่นยึดถือ เป็นส่วนประกอบตามความประสงค์ของผู้จัดพิธีนั้น

ถ้าเป็นงานพระราชพิธี หรือรัฐพิธี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเป็นประธานแห่งพิธีนั้นบางครั้งบางงานก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ หรือองคมนตรีหรือข้าราชการผู้ใหญ่ทรงเป็นประธาน หรือเป็นประธานของพิธีนั้นแทนพระองค์

ถ้าเป็นพิธีของราชการ หัวหน้าส่วนราชการนั้นก็จะเป็นประธานของพิธี ถ้าเป็นคณะบุคคลประธาน หัวหน้า ผู้นำ หรือนายกของคณะบุคคลนั้น ก็จะเป็นประธานในพิธี

ถ้าเป็นพิธีของครอบครัว หัวหน้าครอบครัวก็จะเป็นประธานของพิธี หรืออาจเรียกว่าเจ้าภาพและถ้าเป็นพิธีส่วนบุคคลเจ้าของผู้จัดให้มีพิธีนั้นก็เป็นผู้จัด

การจัดตั้งที่บูชาในพิธี ถ้าเป็นงานพิธีของส่วนรวม พระราชพิธี รัฐพิธี หรือพิธีของส่วนราชการต่าง ๆ จะมีการจัดตั้งธงชาติไทย โต๊ะหมู่บูชา และพระบรมฉายาลักษณ์ด้วย เนื่องจากประชาชนชาวไทยมีสถาบันหลักทั้งสามคือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นที่เคารพเทอดทูน เวลาในงานพิธีจึงเชิญสัญลักษณ์ทั้งสามมาประดิษฐานในที่บูชาด้วย

การจัดตั้ง ธงชาติ โต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป และพระบรมฉายาลักษณ์ ควรตั้งบนยกพื้นเบื้องหน้าและอยู่ตรงกลางของที่ประชุม

ถางานนั้นมีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ด้วยก็ควรตั้งทางขวาสุดของแถวอาสนสงฆ์ที่นิมนต์มาเจริญพระพุทธมนต์

และตั้งเป็นลำดับเดียวกันคือ ธงชาติอยู่ทางขวาสุด ถัดมาเป็นโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูปอยู่กลาง และพระบรมฉายาลักษณ์อยู่ทางซ้ายถัดจากโต๊ะหมู่บูชา

ในเวลาเริ่มพิธี ประธานในพิธีต้องแสดงความเคารพสิ่งทั้งสามนั้นด้วย คือ กราบพระพุทธรูปที่โต๊ะบูชาคำนำธงชาติ และถวายคำนับพระบรมฉายาลักษณ์ ตามลำดับ

ในงานพิธีต่าง ๆ มักจะตั้งที่ทรงกราบด้วย ที่ทรงกราบนี้ใช้เฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสมเด็จพระบรมราชินีนาถ และพระราชโอรส นอกนั้นไม่ควรใช้ ควรปูพรมหรือผาขาวสำหรับให้ประธานในพิธีนั่งกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ได้ จะเหมาะสมที่สุด

ถ้าเป็นงานรัฐพิธีและมีการตั้งเก้าอี้รับแขก ก็อนุโลมให้ใช้ที่กราบหรือหมอนกราบก็ได้การกราบบนที่กราบหรือหมอนกราบนี้ ถือว่าเป็นการกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ด้วย

ข้อปฏิบัติในพิธีต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามประเพณีบางประการ มีดังนี้

๑) เมื่อประธานในพิธีเริ่มจุดธูปเทียน ผู้ร่วมในพิธีถ้านั่งเก้าอี้ให้ทุกคนยืนขึ้นประณมมือถ้านั่งกับพื้น สถานที่ไม่สะดวกในการยืนก็ไม่ตองยืน ฟังนั่งประณมมือโดยพรอมเพรียงกัน

๒) ในพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนข้าราชการในพิธีมงคล ฟังยืนอย่างเดี่ยว ไม่ต้องประณมมือ เพราะเป็นผู้เขาเฝ้าโดยถือว่าเป็นพระราชกุศลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยเฉพาะ ผู้อื่นเพียงแต่ทำความเคารพพระองค์เท่านั้น

ส่วนชาวบ้านทั่ว ๆ ไปในการเช่นนี้ ควรประณมมือโดยตลอด

๓) การจุดเทียนนำมนต์ในขณะพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เจ้าภาพควรจุดตอนพระสงฆ์เริ่มสวดมงคลสูตร(อเสวนา จ พาลาน ๗ข) พิธีกรต้องเตรียมจุดเทียนขณะนวนไวต่อนพระสวด นโมแปดบทการดับเทียนขณะนวนไม่ควรใช้การเป่าดับ ควรใช้วิธีอื่นเช่นมือ กระดาษ หรือใช้วิธีเอาปลายเทียนคว่ำลงแล้วใช้มือดับ

ธูปเทียนที่โต๊ะบูชานั้น ใช้เทียนสองเล่ม รูปสามดอก และต้องจุดเทียนเล่มทางขวาของพระพุทธรูปแล้วจึงจุดเล่มซ้าย จากนั้นจึงจุดธูปสามดอก ปักไว้ในกระถางรูปตามลำดับ

๔) ในพิธีมงคลสมรส มีพิธีหลังน้ำ ประธานในพิธีนำคู่บ่าวสาวไปกราบพระพุทธรูปที่โต๊ะบูชาแล้วจึงนำคู่บ่าวสาวมายังที่หลังหรือรดน้ำ พิธีกรรมที่ประธานในพิธีต้องปฏิบัติตอนนี่คือสวมพวงมาลัย สวมมงคลคู่ หลังน้ำสังข์ และเจิมหน้าคู่บ่าวสาวตามลำดับ การเจิมหน้าควรเจิมด้วยนิ้วชี้ตามแบบของสำนักพระราชวัง

๕) ในงานอวมงคลทำบุญหน้าศพ ถ้ามีเครื่องทองน้อย (ประกอบด้วยกรวยดอกไม้สามที่รูปหนึ่งเทียนหนึ่ง)ถ้าเจ้าภาพจะบูชาศพให้หันดอกไม้เข้าหาศพ ถ้าจะให้ศพบูชาพระให้หันดอกไม้ออกไปทางพระเวลาจุด จุดพรอมกัน โดยจุดบูชาพระรัตนตรัยก่อน แล้วจึงจุดบูชาศพที่หลัง จุดธูปเทียนบูชาศพธูปเทียนอย่างละหนึ่งเท่านั้น

๖) พระสงฆ์ที่ถวายศีลเทศน์บนธรรมมาสน์ในพระราชพิธี รัฐพิธีและพิธีต่าง ๆ ที่มีเทศน์ ให้ใช้พัดรอง ไม่ต้องใช้พัดยศ แต่ถ้าถวายศีลนอกธรรมมาสน์ต้องใช้พัดยศ

๗) การกรวดน้ำ เพื่ออุทิศส่วนกุศลในพิธีต่าง ๆ ด้วย ต้องคำนึงถึงประเพณีที่มีมาแต่โบราณกาลด้วยวิธีที่นิยมคือ เริ่มต้นเตรียมน้ำสะอาด ใส่ภาชนะไวพอสมควร จะเป็นขันชวดเล็กแก้วน้ำ หรือขัน อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ พอพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนาด้วยบท ยถา ฯลฯ ก็เริ่มกรวดน้ำโดยตั้งใจนึกอุทิศส่วนบุญ มือขวาจับภาชนะน้ำรินโช่มือซ้ายประคองแล้ววางทกรวดน้ำในใจจนจับพรอมกับพระว่า ยถา ฯลฯ จบ พอพระสงฆ์รับ สัพพี ชุขย์กัวางแก้วน้ำ ประณมมือรับพรด้วยความเคารพ การหลังน้ำกรวด ถ้าเป็นพื้นดินควรหลังลงบนพื้นที่สะอาดหมดจด ถ้าอยู่บนเรือหรือสถานที่ไม่ใช่พื้นดิน ต้องหาภาชนะอื่นที่สมควรเช่นถาดหรือขัน รองรับน้ำที่กรวดเสร็จแล้วจึงนำไปเทลงบนดินที่สะอาด อย่าใช้กระถางหรือภาชนะสกปรกกรองเป็นอันขาดเพราะน้ำที่กรวดเป็นสักขีพยานในการทำบุญของตนว่า ทำด้วยใจใสสะอาด

ขอบคุณข้อมูลจาก หอมรดกไทย

<http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/tradition/tradition.htm>